

УДК 331.52

Пивоварчук Л.В.

кандидат економічних наук,

асистент кафедри фінансів і економіки природокористування
Національного університету водного господарства і природокористування

ЗАЙНЯТИСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ДЕРЖАВИ

EMPLOYMENT AS A MAIN FACTOR OF IMPLEMENTATION STATE SOCIAL GUARANTEES

АНОТАЦІЯ

Доведено, що перегляд розміру соціальних стандартів, на базі яких формуються соціальні гарантії держави, вимагає збільшення їх фінансових можливостей, які можна отримати за умови відновлення темпів економічного зростання, стимулювання зайнятості та працевлаштування безробітних. З метою розширення фінансових можливостей держави нами побудовано множинну регресійну модель рівня працевлаштування безробітних. Доведено, що на результативність працевлаштування безробітних прямий вплив чинить економічна активність у регіоні, а обернений – зростання розміру допомоги по безробіттю.

Ключові слова: безробіття, допомога по безробіттю, зайнятість, рівень працевлаштування, соціальні гарантії держави.

АННОТАЦИЯ

Доказано, что пересмотр размера социальных стандартов, на базе которых формируются социальные гарантии государства, требует увеличения их финансовых возможностей, которые можно получить при восстановлении темпов экономического роста, стимулирования занятости и трудоустройства безработных. С целью расширения финансовых возможностей государства нами построено множественную регрессионную модель уровня трудоустройства безработных. Доказано, что на результативность трудоустройства безработных прямое влияние оказывает экономическая активность в регионе, а обратное – рост размера пособия по безработице.

Ключевые слова: безработица, пособие по безработице, занятость, уровень трудоустройства, социальные гарантии государства.

ANNOTATION

It is proved that the revision of the size of social standards on which basis the social guarantees of the state were formed, requires an increase in their financial capacity, which can be obtained when restoring economic growth, promoting employment and the unemployed. With the aim of expanding the financial possibilities of the state, we have built multiple regression model of employment level. It is proved that the impact on employment direct impact of economic activity in the region and reverse – the increase in the size of unemployment benefits.

Keywords: unemployment, unemployment, employment, level of employment, social guarantees of the state.

Постановка проблеми. Державна відповідальність із забезпечення соціальної орієнтації економіки передбачає досягнення цілей соціального розвитку. Країна є соціальною тільки за умови, коли ефективна економіка і соціальна політика, сильна влада і суспільні інститути знаходяться в постійній взаємодії. Підвищення рівня добробуту населення – один із пріоритетних напрямів діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування країни. Одним із основних завдань інституційного забезпечення реалізації соціальних гарантій держави є розширення зайнятості населення.

Зайнятість розкриває один із найважливіших аспектів соціально-економічного життя людини, пов'язаний із задоволенням її потреб у сфері праці, а також відображає потреби людей у самореалізації через суспільно корисну діяльність. Водночас трудова зайнятість населення країни забезпечує виробництво ВВП, а отже – економічну основу життя суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження рівня зайнятості в Україні, закономірностей функціонування ринку праці та методів його державного регулювання зроблено у працях вітчизняних науковців Л. Безтелесної, Д. Богині, В. Геєця, О. Грішньої, М. Долішнього, С. Калініної, А. Колота, Г. Купалової, Є. Лібанової, В. Нижника, В. Онікієнка, Н. Павловської.

Метою статті є визначення причин і тенденцій безробіття, визначення ролі держави у забезпеченні високого рівня зайнятості населення, а також прогнозування кількості зайнятих на ринку праці в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні потребує реформування політика щодо зменшення числа безробітних – сприяння у працевлаштуванні працездатних членів сімей для забезпечення гідного життя родини; недопущення зростання заборгованості із заробітної плати та соціальних виплат; підвищення мінімальної заробітної плати й удосконалення тарифної системи; скорочення масштабів бідності. Політика державної підтримки сімей має бути переорієнтованою на сприяння повній і продуктивній зайнятості як основи ефективності чинної системи соціальних гарантій держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Державної служби статистики України в 2014 році кількість економічно активного населення зменшилась у порівнянні з даними за 2010 рік на 973,20 тис. осіб. Рівень економічної активності серед осіб віком 15–70 років знизився з 64,9% у 2013 році до 62,4% в 2014 році.

Чисельність безробітних у 2014 році у порівнянні з 2013 роком збільшилась на 337 тис. і становила 1847,6 тис. осіб. Кількість безробітних працездатного віку становила 1847,1 тис. осіб (за 2013 рік – 1510,3 тис. осіб). Рівень безробіття економічно активного населення, визна-

Таблиця 1

Основні показники ринку праці України за 2009–2014 рр.

Показники	Роки						Абсолютне відхилення, 2014/2009
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Безробіття, зареєстроване у державній службі зайнятості, тис. ос.	531,6	544,9	482,8	506,8	487,7	512,2	-19,4
З них отримують допомогу по безробіттю, тис. ос.	408,6	411,3	365,3	386,3	402,1	408,4	-0,2
Відсоток отримувачів допомоги по безробіттю, %	76,9	75,5	75,7	76,2	82,4	79,7	-0,2
Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, тис. ос.	2143,3	1847,4	1855	1826,1	1537,1	1468,5	-674,8
З них працевлаштовані, тис. ос.	702,7	744,5	762,7	764,4	541,9	494,6	-205,1
Відсоток працевлаштованих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, %	32,8	40,3	41,1	41,9	35,3	33,7	+0,9
Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду, ос.	8	9	8	11	10	14	+6
Середній розмір допомоги по безробіттю в Україні, грн.	655,56	780,05	879	1028	1172	1232	+576,35
Середньомісячна заробітна плата по Україні, грн.	1906	2239	2633	3026	3265	3480	+1574
Співвідношення середнього розміру допомоги по безробіттю і середньомісячної заробітної плати по Україні, %	34,4	34,8	33,4	34,0	35,9	35,4	+1

Джерело: за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 2

Фактори, які впливають на працевлаштування безробітних, 2015 рік

Регіони	Допомога по безробіттю	Місячний дохід	Місячна зарплата	Кількість активних підприємств	Працевлаштовано безробітних	Працевлаштовано безробітних
	грн.	грн.	грн.	Грн.	тис. осіб	тис. осіб
	x1	x2	x3	x4	Y (факт)	Y (модель)
Вінницька	1173	2022,6	2810	19 135	31,50	21,50
Волинська	1134	1756,9	2721	13 238	13,10	14,56
Дніпропетровська	1369	2779,3	3641	42 823	37,50	36,56
Донецька	1162	2201,5	3858	47 389	27,60	30,98
Житомирська	1145	1909,4	2763	15 560	18,40	18,46
Закарпатська	1001	1482,5	2744	14 258	11,70	13,25
Запорізька	1123	2592,2	3432	24 898	29,30	33,28
Івано-Франківська	1155	1758,6	2875	16 886	13,70	14,35
Київська	1561	2446,8	3489	31 534	14,50	17,88
Кіровоградська	1123	1895,2	2789	13 936	18,00	17,79
Луганська	1151	1660,0	3377	21 618	15,50	10,01
Львівська	1182	2019,9	2961	35 264	25,80	28,25
Миколаївська	1126	2032,2	3344	18 848	18,10	18,13
Одеська	1324	2089,7	3129	37 915	20,30	24,75
Полтавська	1289	2249,9	3179	19 880	24,70	19,55
Рівненська	1053	1875,2	3033	12 710	15,80	16,79
Сумська	1155	2058,4	2877	12 684	14,30	18,88
Тернопільська	1050	1606,1	2527	13 349	14,40	15,93
Харківська	1193	2293,1	3143	38 228	41,40	33,90
Херсонська	1112	1800,9	2617	15 363	15,20	18,42
Хмельницька	1194	1962,1	2878	16 546	16,80	17,40
Черкаська	1183	1895,2	2829	17 101	26,10	17,02
Чернівецька	1148	1582,1	2578	9982	7,50	9,75
Чернігівська	1197	1997,8	2690	13 039	14,20	18,02

Джерело: за даними [6]

чений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), зріс із 8,2% у 2010 році до 9,3% у 2014 році. У 2013 році було зниження рівня безробіття, проте в 2014 році рівень безробіття досяг значення попередніх років.

Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого кількість охочих отримати роботу є більшою за кількість наданих робочих місць. Основними причинами безробіття є вивільнення внаслідок реорганізації чи ліквідації підприємств, неможливість знайти роботу після закінчення середнього чи вищого навчального закладу, добровільне звільнення з метою пошуку кращого варіанту трудової діяльності та інше [1].

У 2014 році рівень безробіття економічно активного населення віком 15–70 років зріс на 2%. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у місті Києві (6,7%), Одеській області (6,7%), а найвищий – у Тернопільській (11,3%), Кіровоградській (11,2%), Житомирській (11,5%), Чернігівській (11,2%), Рівненській (10,5%) областях.

Рівень зареєстрованого безробіття в Україні за 2009–2014 рр. зменшується, проте рівень працевлаштування не задовольняє потреб незаїнятих громадян, які звернулися в службу зайнятості. Так, у 2012 році працевлаштовані лише 41%, у 2013 – 35%, у 2014 – 33%. Крім того, навантаження на одну вакантну посаду залишається на рівні не менше 10 осіб, а в 2014 році – 14 осіб.

Поширення безробіття в Україні прямо залежить від існування великих індустріальних центрів та економічної активності територій. За даними представництва Міжнародної організації по міграції (МОМ) в Україні 6,5 мільйонів громадян України працює за кордоном, вони становлять найбільшу частку в категорії «прихованого безробіття» [2]. Ситуація у сфері зайнятості залежить від того, наскільки активно розвиватиметься бізнес і чи прийдуть іноземні інвестори, адже без допомоги бізнесу та підприємств держава не в змозі забезпечити робочими місцями всіх охочих.

Використовуючи статистичні дані для областей України, проведено кореляційно-регресійний аналіз впливу різних чинників на працевлаштування безробітних. Під час дослідження впливу різних факторів на результативність працевлаштування зареєстрованих безробітних у різних областях України (залежна змінна Y , тис. осіб) досліджуємо вплив таких чинників (незалежних змінних), як X_1 – середній розмір допомоги по безробіттю (грн.); X_2 – наявний дохід у розрахунку на одну особу на місяць (грн.); X_3 – середньомісячна заробітна плата (грн.); X_4 – кількість активних підприємств у регіоні.

Кореляційний аналіз дає змогу дійти висновку про сильний вплив на показник результативності працевлаштування таких чинників, як наявний дохід та кількість наявних підприємств у регіоні. Вплив останнього чинника є зрозумілим, а вплив середнього доходу можна

пояснити тим, що він відображає ступінь економічної активності регіону. Вплив розміру допомоги по безробіттю на досліджуваний показник є доволі слабким, що пояснюється її незначним розміром. За великих розмірів допомоги по безробіттю вплив цього чинника на працевлаштування безробітних може бути негативним.

Таблиця 3
Кореляційна матриця зв'язку досліджуваних чинників із залежною змінною

X1	X2	X3	X4	Y	Назва показника
0,26	0,71	0,51	0,69	1,00	Y
0,53	0,67	0,78	1,00		X4
0,49	0,72	1,00			X3
0,66	1,00				X2
1,00					X1

Для аналізу впливу різних чинників на працевлаштування безробітних можна використати модель лінійної регресії [3]. При цьому функція, яка визначає рівень працевлаштування безробітних, апроксимується лінійною функцією щодо чинників, тобто:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4,$$

де a_0 – вільний член;

a_i при $i = 1, \dots, 4$ – вагові коефіцієнти чинників впливу;

x_i – значення чинників впливу.

Опираючись на результати кореляційного аналізу, ми побудували множинну регресійну модель рівня працевлаштування безробітних у такому вигляді:

$$y = 32,621 - 0,0345x_1 + 0,0226x_2 - 0,0095x_3 + 0,0005x_4.$$

$$(14,567) (0,0116) (0,0053) (0,0048) (0,0002)$$

$$R^2 = 0,746; F_{\text{факт}} = 13,942; F_{19,4,0,05} = 2,90; t_{19,0,05} = 2,09.$$

Тут y – показник результативності працевлаштування безробітних, x_1 – середній розмір допомоги по безробіттю, x_2 – наявний дохід у розрахунку на одну особу на місяць, x_3 – середньомісячна заробітна плата, x_4 – кількість активних підприємств у регіоні. Нижній рядок містить значення похибок параметрів моделі.

Таблиця 4
Описання моделі множинної регресії за допомогою Excel-функції лінійна

$ta =$	3,53	1,96	4,30	2,98	2,24
$a =$	0,00053	-0,0095	0,0226	-0,0345	32,621
$S_a =$	0,00015	0,0048	0,0053	0,0116	14,567
$R^2 =$	0,746	4,703	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
$F =$	13,942	19	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
$S =$	1233,7	420,3	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
$t_{kr} =$	2,90				
$F_{kp} =$	2,09				
$R =$	0,864				

Параметри моделі були оцінені за звичайним методом найменших квадратів, при якому

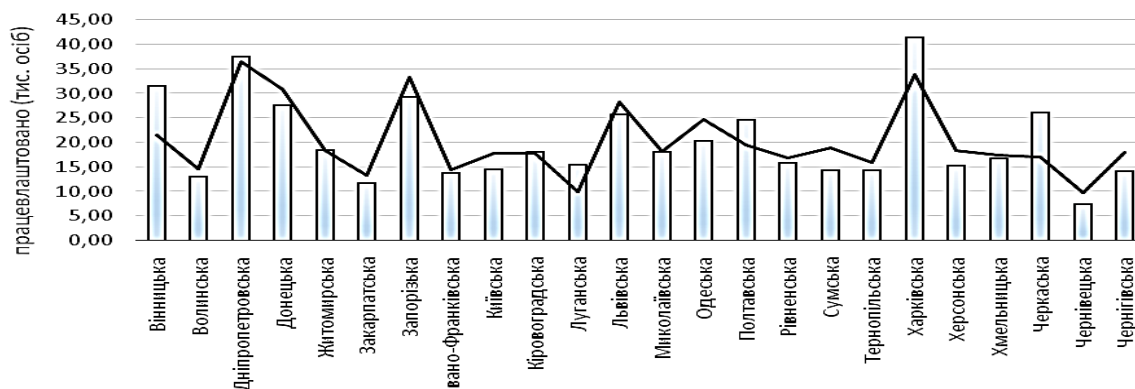

Рис. 1. Регресійна модель результативності працевлаштування безробітних (стовпчики – фактичні дані, лінія – модель)

мінімізації підлягає сума квадратів відхилень фактичних значень досліджуваного фактора від розрахункових його значень. Загальне описання моделі, отримане з використанням Ексел-функції лінійна, подане у таблиці 4.

Результати дослідження показали, що коефіцієнт детермінації моделі $R^2 = 0,746$. Це означає, що враховані нами чинники пояснюють 75% варіації досліджуваного фактора «рівень працевлаштування безробітних». Решта 25% варіації цього фактора залежить від інших, не врахованих нами, чинників та від похибки спостережень. Модель є адекватною загалом згідно з критерієм Фішера-Снедекора $F = 13,942 > F_{кр} = 2,90$. Всі коефіцієнти моделі є статистично значущими на рівні довіри: $a_0 - 96\%$, $a_1 - 99\%$, $a_2 - 99\%$, $a_3 - 94\%$, $a_4 - 99\%$. Від'ємний знак коефіцієнтів при першому та третьому чинниках означає, що кількість працевлаштованих безробітних має негативну кореляцію з розміром допомоги по безробіттю та розміром середньої заробітної плати.

Це можна пояснити тим, що у разі збільшення допомоги по безробіттю у безробітних може зникнути стимул шукати нову роботу. Другий і четвертий чинники здійснюють позитивний вплив на рівень працевлаштування. Це узгоджується з високим рівнем кореляції цих чинників з досліджуваною змінною, який був виявлений нами раніше. Графічна ілюстрація моделі подана на рисунку 1.

Згідно з даними, які стосуються ефективності працевлаштування безробітних в областях України за даними 2015 року, найбільш високим цей показник є у Дніпропетровській та Харківській областях. Це зумовлено їхнім високим промисловим потенціалом та високою виробничою активністю. У Київській області показник працевлаштування є дещо нижчим через високу конкуренцію претендентів на вакантні робочі місця. Найнижчі показники працевлаштування спостерігаються у Чернівецькій та Закарпатській областях, які володіють обмеженими ресурсами та мають низьку економічну активність [5].

Висновок. Основними причинами виникнення та поширення бідності в країні є саме безробіття

та низький рівень оплати праці. Таким чином, підвищення значущості доходів, отриманих від трудової діяльності, приведе до трансформації інституціонального забезпечення соціальних гарантій держави. Розширення зайнятості населення є одним із основних завдань інституційного забезпечення реалізації соціальних гарантій держави. Проведений нами кореляційно-регресійний аналіз впливу різних чинників на працевлаштування безробітних показав, що поширення безробіття в Україні прямо залежить від існування великих індустриальних центрів та економічної активності територій. Великий вплив на показник результативності працевлаштування має наявний дохід та кількість наявних підприємств у регіоні. Зазначимо, що у разі збільшення розміру допомоги по безробіттю у безробітних може зникнути стимул шукати нову роботу. Так, за результатами розрахунків, у разі збільшення розміру допомоги по безробіттю на 1% рівень працевлаштування безробітних знизиться на 2%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник. – 2-ге вид. – К.: Алерта, 2015. – 487 с.
2. Динаміка та географія безробіття в Україні та ЄС у 2012–2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>
3. Наконечний С.І., Терещенко Т.О., Романюк Т.П. Економетрія: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 520 с.
4. Грицюк П.М., Остапчук О.П. Аналіз даних. – Рівне: НУВГП, 2008. – 218 с.
5. Пивоварчук Л.В. Інституційне забезпечення реалізації соціальних гарантій держави у національній економіці: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.00.03 / Пивоварчук Лілія Володимирівна. – Захист 30.09.16. – Рівне: НУВГП, 2016. – 22 с.
6. Статистичний збірник «Регіони України» / Частина 1 / за ред. І.М. Жук / Державна служба статистики України, 2015. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm
7. Статистичний збірник «Ринок праці України – 2012» [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>